

Zeitschrift Natur

JURNAL

PENTRĂ RESPONDIREA ÎNTREBĂRILOR NATURALE ȘI ESAKTE, ÎN TOATE CLASELE

Pedagogic

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de
PROFESOR DOCTOR IULIUS BARASH.

№ 41.

(Anul al patrulea)

București

8 Noiembrie, 1859.

Conținutul: Istoria naturii și botanice. — Științe și zoologie. — Tratat de anatomie.

Istoria naturii și botanice.

I. Misiunea botanice.

Împreună cu care a făcută că în timpurile noastre, științele naturii și botanice au devenit o parte integrantă a vieții publice și științifice; împreună cu care a contribuit mult la cunoașterea științelor naturii și botanice, este legătura intimă ce există între aceste științe și interesele cele mai prețioase ale vieții omenești. Prezentăm ca exemplu următoarele: se desvolcă și arborii mari și majestuoși; asemenea se desvolcă și arborii științelor din niște închețuri foarte mici. O descoperire mică, neînsemnată și chiar chimică, a fost cauza că unele țări s-au dezvoltat ca

niște fabrici și stabilimente mari care ocupă și necesită mii de lucrători. În zilele noastre am văzut că o simplă descoperire a unui botanist în Anglia că arborii Banană este compatibilă și rezistă în clima oceanică, a fost cauza că peste douăzeci și cinci de ani ne-am dezvoltat în unele părți ale oceanului s-au dezvoltat ca mii de banane care au devenit sursă de toate zilele pentru mii de lucrători ai oceanului. Este și un alt exemplu al influenței mari a științelor asupra industriei și botanice și științelor. Când la începuturile acestor secole la reședință dintre Franța și Anglia, Franța a învins toate porturile Europei

pentru corăbiile engleze, n' a mai răstăit să vie la Europa vegetale de mare din a căroră cenășă s' a făcută soda. O materie foarte necesară pentru fabricațiile sărănă. Europa era atuncî amenințată să rămîie fără sărănă. Ce perspectivă trîste! A avea lînsă de sărănă, este poate mai rău de kîtă d' a avea lînsă de teatru. Ce aș făcută guvernarea atuncî în Europa? Aș înstrăinată pe oameni de știință a răsî în Europa și ală obiectă natrăle care ară fi în stare să remplăseze în fabricațiile sărănă, lînsa de plante marine. Chimistii s' a păsă atuncî la lucră și eată că aș deskopertă că sîntemă în stare să kîntărmă soda și din sare de mare prin traktarea acesței sărăi că vitriolă. Ba încă aș răsîtă că acesă metode dă o sodă mai bătă și mai efină. Dăne ce peselă a încetată și era permisă iară să vie corăbiile engleze la Europa, niminea nă s' a mai rîndită a adăce la Europa vegetale marine pentru sărănă, și metoda noă a rămasă cea vîtată și întrebîndă pătîndenea. Ca să aibă cine-va o idee de importanța acesței ramăre noă a indstriei Europene, e destă că să zicemă că acmă se kăntăște pe fie-карă ană 60,000 măde de vitriolă nămai pentru a scoate soda din sare de mare. Se și încipășcă acmă ce nenăme- poase indstriei noă aș emiță prin acesă deskopere! Nămai metală platină ce este de tre- bîndă a face kăzane pentru preparațiile de atîtă vitriolă, a kăzată oknarea de mii de lucrători că minere de platină în Siberia. Apoi dăne ce se skimă sarea de mare în sodă, ră- mine și produsă nămișă ană tare care iară a devenită acmă o indstrie mare fiindă că din acesă ană tare se scoate gază cloră care servă pentru a săla bătăcă și ală face ală că zăpada. Nămai prin cloră a fostă posibă angliei a desvolta într'atîta fabricăle sale cele mari de țestă și de bătăcă.

Eată o serie de măte indstrie care nă- trăsă acmă mii de oameni, oknă milioane de galbeni, îmbogășcă stată și toate acesăe produse prin mica deskopere chimică că traktîndă sarea de mare că vitriolă, ease sodă! Eată și esemplă ală înșingăi științei asăpra viedei popăloră!

Așa dară răsîndirea științei în popă

este o misiune sacră a științelor, a științelor naționale. Nă trebe să rămîie nici o acțiune a viedei noastre, nici și kolă ală existenței noastre, ca să zicemă așa, nelăminată prin lă- mina științei. Așa dară știința natrăle că sora sa chimie, nă trebe să se sfiească ca să între- keară în bătărie și a răsîndi acolo lămina progresă și sală; căci într'adevără, de măte ori sală și și popăle dăinde de lucrărie sa- lătare a bătăriei sale.

Dar poate să ne întrebă cine-va; ce să făcă știința în bătărie? Oare ne încipășcă a crea postări noi pentru chimistii a' i întrebă- ingă ca bătări? Nici de cămă. Profesorii de științe natrăle și de chimie să rămîie la kă- tedrăle loră; sîntă totă mai bine plătă de kîtă bătării.

Alăle poate să ne obiecte: strămăni no- utrii aș mîncă fără ajătoră chimiei și s' a pătă și bine, aș trăit și aș îmbătănită. Acesăi care ne va face acesă obiectă, o să' i ră- sîndemă: strămăni noutrii aș zăblă în izlăci și iminei, s' a pătă și bine, aș trăit și aș îmbătănită: oare este ată kăză că să zămă și noi așa? Unde ară fi atuncî progresă lămăi?

Agrikătoră năne sămîndă în pămîntă că să podească și noi amă arătată unde-va kîtă de folositoră este pentru agrikătoră a răma me- seria sa dăne povăzărie științei. Așeme- nea și kîndă omă și mîncă în toate zălele elă năne în corăle să și năște sămîndă ca să podească acolo și să' i dea viedă și săntate: căm dară poate să' și imăgine cine-va că pentru acesă operație, lămina științei ară fi de prisosă?

Și omă îndeleută mîncă ca să trăsăcă (nă că șii care trăsăcă ca să mîncă); sko- pă și mîncă nă este a ne săna de foame care este o simțire foarte nenăkășă, prekășă și și- toci, și mi pentru a nătri corăle noastre; fiindă că viedă noastră este o konsmație konti- nătată a corălei noastre. Corăle noastre se konsmă în toate zălele mi în toate minștele; întokmă cămă și și se konsmă în lămpă în totă minșă mai mă și kîndă ară lămpă. (Așă felă, că dăntă kăvîntă filosofii antici aș prezentă sfăleșă viedă și și imăgina și și lămă și ană.) Așa dară, întokmă prekășă

ntemǎ sǎ zicemǎ kǎ lampa arzîndǎ, se stinge din minxǎ în minxǎ mai mǎltǎ, așă ntemǎ sǎ zicemǎ kǎ omxǎlǎ trîndǎ, moare din minxǎ în minxǎ mai mǎltǎ. Dar ce facemǎ kîndǎ voimǎ kǎ o lampǎ kare arde, sǎ nǎ se stingǎ? Ntemǎ din timnǎ în timnǎ, zntǎ-de-lemnǎ nǎoǎ. atǎnci pe d'o parte arde lampă și pe d'altǎ parte vine zntǎ-de-lemnǎ la loc; asemenea kîndǎ voimǎ ka vieađa noastrǎ sǎ nǎ se stingǎ în corpulǎ nostrǎ, konsmatǎ (arsǎ), prin aktǎlǎ vieđei, trebze sǎ ntemǎ într'insulǎ din timnǎ în timnǎ nǎtrimente nǎoi kare vorđ ramplasa pe cele perđste prin aktǎlǎ vieđei. Nǎtrimentele în corpulǎ nostrǎ, sîntǎ zntǎ de-lemnǎ nǎsǎ în lamuǎ. Apoi, kǎ kîțǎ ntemǎ zntǎ-de-lemnǎ mai vǎnǎ și mai mǎltǎ într'o lampǎ, kǎ atîțǎ, lampă arde mai frumos; asemenea kǎ kîțǎ ntemǎ în corpulǎ nostrǎ materii nǎtritive mai vǎne și mai îndestǎltoare, kǎ atîțǎ vieađa noastrǎ se manifestǎ k'o mai mare energie și forđu. Șnǎ lǎkrǎtorǎ kare mǎnînkǎ vine, poate sǎ lǎkreze vine; șnǎ kalǎ kare face mǎlte drǎmǎri, trebze sǎ mǎnînce mai mǎltǎ orđu. Fie-kare oka de orđu mai mǎltǎ kare o dǎmǎ kalǎlǎi, reprezintǎ o kame de kîțe-va mi de pasǎri mai mǎltǎ pe zi. Fie-kare vǎkatǎ de pîne și de karne kare le mǎnînkǎ țitorulǎ de lemne mai mǎltǎ pe zi, reprezintǎ o grǎmadǎ de lemne țiate mai mǎltǎ în acea zi. În kalǎ, orđușǎ se skimǎ în forđu trađerii trǎșere; în omxǎlǎ pînea și karnea sǎ skimǎ în forđu țiatǎlǎi lemnelǎi șcl.

Dar nǎ nșmaǎ la țitorulǎ de lemne mînkarea șă este prodǎktivǎ, ți și la literatǎlǎ, poetulǎ și fonkționarulǎ Statsǎi kare șade toatǎ zioa la biroulǎ lǎi lǎkrîndǎ, mînkarea este neșesarie, șolositoare și se skimǎ în akțiunǎ; kǎci și așemlǎ oamenǎ, de și nǎ mǎnșeskǎ kǎ mînele și mîșoarele. totđ mǎnșeskǎ, șa înkǎ prea mǎltǎ. Cine nǎ ș'adșce aminte kǎ dșne ce a netrekștǎ kîțe-va ore kǎ meditașne, kǎ skrișerea și kǎ komșnșere, se șimte oșenitǎ și și e șoame ka kîndǎ arđ lǎkra kǎ tonorulǎ; de așeșă și literatșii, poetșii și fonkționari trebze sǎ mǎnînce; apoi la literatșulǎ, vǎkata de pîne și de karne sǎ skimǎ într'o romanđu nǎoș; la poetș, într'o poemș nǎoș; darđ la fonkțio-

narulǎ Statsǎi în «Deja» (dosarș) kare krește d'în zi în zi mai mǎltǎ șș mînele șale. E kǎnoskșlǎ kǎ vestitșulǎ poetș țermanș Schiller așea obișei a se însușpa kǎ kafea neagrǎ pentrǎ poetșle șale, dar vestitșulǎ Lessing șea șampanș kîndǎ vșea sǎ înalđe mșza șă vesele pentrǎ kîntecule șale admirabile șnde kînta „glorșea vînxșii și fericișea amorșlǎi.“ Apoi în mǎlte ode (pșezii) șșvlime ale lǎi Schiller, ntemǎ prea vine sǎ zicemǎ: Eatǎ kafea! preșkștǎ în odș! Asemenea în mǎlte kîntece (șansonșri) vesele ale lǎi Lessing, ntemǎ sǎ zicemǎ: Eatǎ țrei șăș patrǎ șaxare de șampanșie devenite șnđ kîntekș Anașreoliciu!

Așeăștǎ împreșșșrare are și o mare înflășnđu naționale kare nǎ trebze sǎ șkape de vederea ekonomistșlǎi polișkș și a omxǎlǎi de Statș. Eatǎ eșemșle: șainte kǎ kîțǎ-va anǎ, ađ lǎkratș la șnđ drǎmǎ de ferđ împreșșș lǎkrștorșii franșezi și lǎkrștorșii anglezș; apoi kșrînd ș'a obșervatș kǎ de și franșezii erađ în lǎkrarea lorđ mai așiri și mai țenialǎ, înștǎ nește zi ș'a vǎzștǎ kǎ 10 anglezș ađ lǎkratș mai mǎltǎ de kîțǎ 10 franșezi și kǎ franșezulǎ nǎ era în ștape sǎ prodșkǎ o lǎkrare materialǎ așă de mare într'o zi ka lǎkrștorulǎ anglezș. Apoi fiîndǎ kǎ e șitistǎ kǎ franșezii mǎnînkǎ pșđuș karne și mǎltǎ pîne, pe kîndǎ din kontra anglezii mǎnînkǎ pșđuș pîne și mǎltǎ karne, ađ înșerkatș și a datș și așestorș lǎkrștorșii franșezi, pșđuș pîne și mǎltǎ karne; nește kîțe-va zile lǎkrștorșii franșezi erađ în ștape sǎ prodșkǎ într'o zi atîta ka lǎkrștorșii anglezș fiîndǎ kǎ într'adeșșrș o oka de karne kopinde în sine mai mǎltǎ nștere prodșktivǎ de kîțǎ o oka de pîne. Nǎ este o întîmșlare așardoaș kǎ togđ popșlșii karnivorș (kare mǎnînkǎ mǎltǎ karne) sîntǎ d'șnđ karakterđ ma șșlvatîkș de kîțǎ popșlșii plantevorș (kare mǎnînkǎ mǎlte veșetale). Poate kǎ așeășta a fǎkștǎ kǎ firea romînxșlǎi (țșranșlǎi) este așă de blîndǎ prekșmǎ o vedemǎ, fiîndǎ kǎ este kǎnoskștǎ kǎ țșranșulǎ nostrǎ mǎnînkǎ prea pșđuș karne în vieađa lǎi, ori din kǎzșa postșrilorđ ori din ekonomie, fiîndǎ kǎ zice kǎ: e pǎkatș sǎ țate o vakk. (Va șrma.)

Шорічелъ ші шоболанъ.

În аріікологіѣ каре 'лѣ-амѣ консекраціѣ în ачестіѣ жърнилѣ pentрѣ траіѣлѣ ані залелорѣ, амѣ ворбітѣ чева маі пе ларгѣ деспре траіѣлѣ шорічѣлѣ ші а шоболаніорѣ, аічі însѣ воімѣ а фаче нѣмаі о обсерваціѣне компаратівѣ între шоарічі ші шоболані, маі кѣ seamѣ деспре шоболанѣ нѣмітѣ мінграторіѣ.

Шоарічеле (Mus) este знѣ анималѣ мікѣ, foarte ңентілѣ ші foarte poditorѣ (Aristotel zиче кѣ а възстѣ кѣ дінтр'о переке де шоаречі, а ешітѣ în кѣрссѣлѣ де 7 лѣні, 150 нсі); sінтѣ foarte sfіічіоші; аѣ о кодіцѣ сѣзціре нѣроасѣ ші паркѣ аконепите кѣ солдѣрї ші d'о foormѣ парлікѣларѣ (коада шорічѣлѣлѣ, е веслітѣ pentрѣ forma sa); канѣлѣ лорѣ este askѣцітѣ; аз нѣмаі 4 оінці тѣіоші ші ките tpeі мѣселе în дреанта ші stінга dar кѣ ачеші нѣціні дінці мѣнінкѣ маі мѣлѣ де кітѣ поі кѣ 32 че'ї авемѣ Сѣ гѣсескѣ пе кімпѣрї, în пѣдѣрї ші în каселе оамені-лорѣ; нѣтемѣ сѣ зичемѣ кѣ домѣнѣлѣ шоаречілорѣ este лѣмеа întreарѣ. Sінтѣ omnішоаре адекѣ мѣнінкѣ тоате лѣкрѣрїле че гѣсескѣ: піне, фїніѣ, хайнеде, тоате веде-талеле, тоате кѣрнѣрїе ші кеарѣ талѣ де чїзме; дарѣ се ші мѣнінкѣ знѣ пе алѣ.

1. Шоаречеле дін касѣ (Mus Musculus).

Ворачитатеа лорѣ а фѣкстѣ каламитате нѣвлікѣ pentрѣ поі оаменіі.

Sінтѣ фѣлѣрїмі де спѣде де шоаречі. Челѣ маі обічнѣітѣ (veзі fig. 1) адекѣ шоаречеле дін касѣ (Mus Musculus), este destѣлѣ де кѣноскѣтѣ; лѣнцімеа корнѣлѣ сѣѣ este нѣмаі де 3 поліче; коада лѣі este де мѣрїмеа корнѣлѣ; este де колоаре ченѣшіе інкїсѣ, дарѣ жосѣ este албішоарѣ. Esістѣ ші шоаречі неспїдї кѣ окїі рошіі. Ачѣeastѣ дѣне зрмѣ спѣцѣ аре о mare пасїзне pentрѣ кѣрці; дарѣ шоаречеле în ңенере este бїбліофілї: ії плаче сѣ інгїцѣ бїбліотечї інтреці însѣ фѣрѣ сѣ devіе преа інвѣуатѣ pentрѣ ачѣeastа (ка зніі оамені). Еї рѣснїндескѣ о одоаре foarte неплѣкѣтѣ прїн зѣлѣ лорѣ каре нѣте рѣѣ. Де tpeі-орї пе анѣ, fatѣ ките 7 нсі ші маі мѣлѣтѣ каре іарѣ кѣрїндѣ інчѣне сѣ фете. Peste 14 zile пѣлѣлѣ а сѣвїршіітѣ edѣкаціѣнеа лѣі ші нѣмаі аре

trezїнцѣ де нѣрїнці. Пісічі, невѣстѣчі ші арічіі sінтѣ інемічі лорѣ ші ії гонескѣ рѣѣ. Darѣ ші омѣлѣ ії гонеште кѣ кѣрсе ші кѣ фѣлѣрїмі де отрѣвѣрї (arsenik, fosfor, tѣpta лѣнѣлѣ ш. ч. л.)

О алѣ спѣцѣ în ңенѣлѣ шоаречелорѣ sінтѣ шоболані (Mus rattus) sінтѣ де доі ші tpeі-орї маі марї де кїтѣ шоаречі. Sінтѣ animale зрїте ла vedepe, foarte vorаче ші рѣі în кїтѣ де мѣлте орї кеарѣ пісічеле се темѣ де дїншіі. Патрїеа шоболаніорѣ este Asia; де аколо аѣ венїтѣ în Европа ші d'аічі іаѣ дѣсѣ зніі корѣ-сіерї ла Амерїка. Се ңїне în каселе оамені-лорѣ, în граждѣрї, magazїe, зѣмѣлторї ші мѣ-нінкѣ іарѣ тоате лѣкрѣрїле дарѣ маі кѣ seamѣ слѣніна, ші зніі sінтѣ аша де індрѣспѣці în кїтѣ рнѣ бѣкѣці де слѣнінѣ дін корнѣлѣ порчїлорѣ кїі ші ла мѣнінкѣ. Еї родѣ ші інгѣрескѣ кеарѣ зїдѣрї ші-ші факѣ знѣ дрѣмѣ; де мѣлте орї пе анѣ факѣ 4—7 нсі каре sінтѣ орѣі кїндѣ наскѣ.

Пїіі де шоболані жокѣ кѣ пасїзне, дарѣ де мѣлте орї în жокѣрїле лорѣ се ін-кѣрѣ кѣ коаде-ле лорѣ ші атѣчї есе інтре еї о інкѣр-кѣтѣрѣ mare.

Кѣ кїтѣ кліма е маі калѣтѣ, кѣ атї се імѣлѣцеск шоболані маі lesne: în Інсѣла Іамаїка форшеазѣ о повѣлѣ-ціѣне поате аша де mare ка оаменіі d'аколо; dar în India s'аѣ възстѣ знеде ораме сілїте а се еспатрїа дін касѣа шоаречелорѣ. Eatѣ кѣ ші шоболаніі sінтѣ ките одатѣ касѣа кѣ омѣлѣ este сілітѣ а нѣрѣсі патрїеа са.

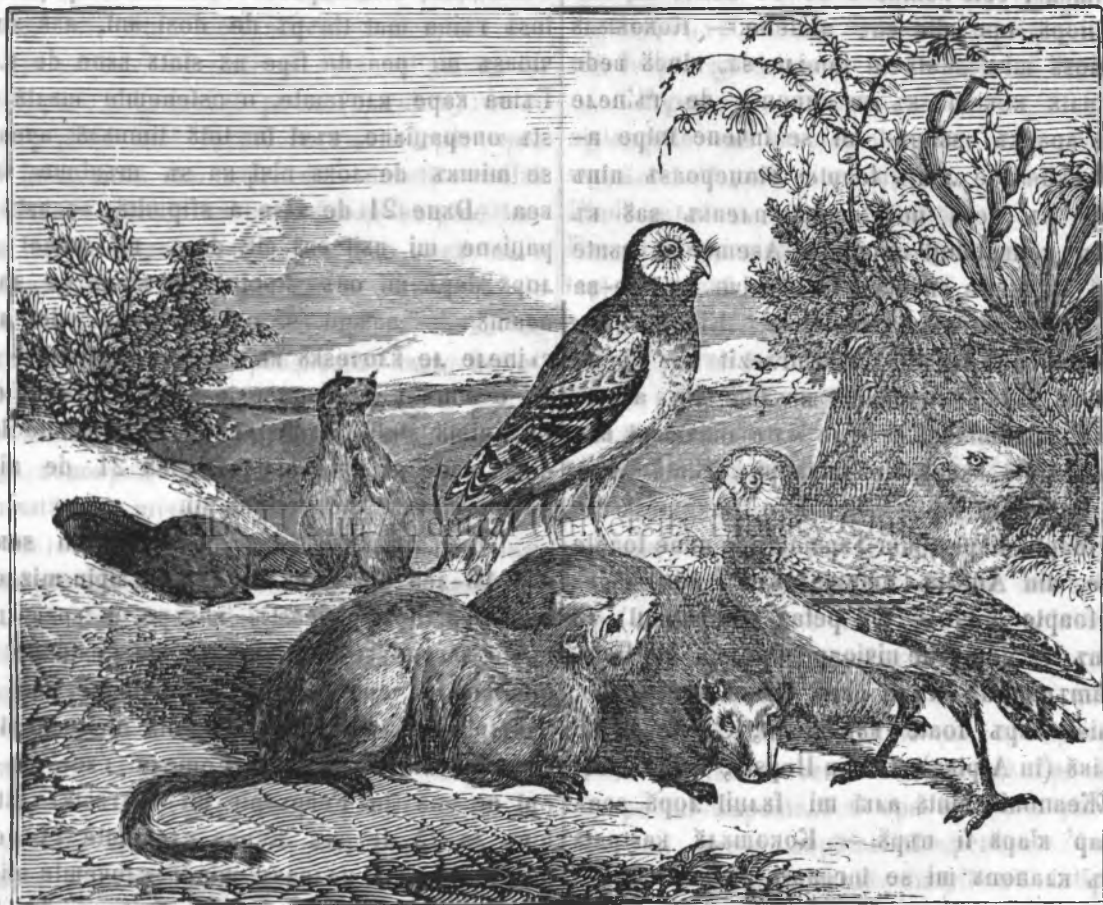
Оаменіі ії гонескѣ кѣ кѣрса ші отрѣвѣрї; зніі аѣ повѣзїтѣ а прїнде знѣ шоболанѣ, а'лѣ знѣде кѣ пѣкѣрї ші аї да дрѣмѣ; кїндѣ ката-разїі лѣі 'лѣ vede în астѣ стѣпе, фѣрѣ тогї; дарѣ ачестѣ еспѣрїментѣ este перїкѣлосѣ, fiіндѣ кѣ поате сѣ продѣкѣ знѣ інчѣндїѣ (форѣ.)

Шоболаніі каре în секѣлѣ чел дѣне зрмѣ а фѣкстѣ інвасїѣне în Европа ші каре естермінѣ дін зі în зі маі мѣлѣтѣ фѣлѣлѣ дес-ре каре амѣ ворбітѣ пінѣ акѣмѣ, este фѣлѣлѣ нѣмітѣ шоболанѣ мінгрѣторїѣ (Mus decumanus); este оа-кешѣ-галбѣнѣ; жосѣ алѣѣ; аре лѣнцімеа де 10

поліці; коода е чева маї скэртъ ши есте інкъ маї вораче де кітѣ челѣ прѣчеденїѣ. Її плаче маї мѣлѣ съ рѣмїе лїнгъ мопї, тавоїе, рїзрї ши каналрї. Пісічі нѣ преа їндрѣснескѣ с'її аточе. Патрїа ачестїї анїмалѣ есте іарѣ Асіеа (Persia ши India). Ла їнченстѣлѣ секѣлѣлї трексіѣ, аѣ потатѣ мїліонне де ачешїї шоволанї несте рїхлѣ Волга, аѣ венїѣ ла Prusia, де аколо ла Полонїа ши де аколо їн Церманїеа ши Франціеа. Акшїѣ аѣ добїндїѣ дрентѣлѣ де їндеценатѣ їн Франціа,

ши кїндѣ чїне-ва мерѣе поантеа ла ора 1—2 їн stradele парїсїлї, vede мѣлїї d'ачешїї мѣсса-фірї оріенталї. Еї фѣтѣ не анѣ де доз опї кітѣ 12 одатѣ ши гонескѣ рѣѣ не тогї чеї-лаїї шоволанї.

Дарѣ їн Kamtchatka esistѣ знѣ felѣ де шоволанї (Mus Emigrans vezi fig. 2) каре факѣ кѣлѣторїї періодїче foarte лѣнїї. Кїндѣ мерѣѣ, ачелѣ їн чете марї ши їн лїнїї перѣлїїї кѣ солдаїї ла маршѣ мї мѣлїїм, а дорѣ есте атїта де

II. Шоволанї кѣлѣторї (Mus emigrans).

mare їн кітѣ їн мїзлокѣлѣ лѣнеї лї Ізліе кїндѣ еї аѣ ажнсѣ ла малѣрїе рїхлї Ostroluk, адекъ дѣне че аѣ мерѣѣ 25 grade цѣорпатїче (маї мѣлїѣ де кітѣ 30) мїлѣрї) нѣмаї о сїнѣрѣ чеатѣ аре трѣвїнїѣ де доз оре а трече peste знѣ локѣ!

Їн лѣна лї Оклотврїе, се їнторкѣ еарѣшї ла Kamtchatka ши атнчїї есте о вѣкѣрїе mare pentрѣ вїнѣторїї фїїндѣ кѣ пасѣрїе рѣнїтоаре ши

feарѣлѣ сълватїче каре гонескѣ ачесте мїліонне де шоволанї ка сѣї мѣнїнче, даѣ okazїзnea вїнѣторїлорѣ а есепса месерїа лорѣ ши а се їм-борѣнїї де влѣнѣїлѣ лорѣ.

Еатѣ кѣ їн лѣме, ачелѣ локотїї каре гонескѣ не алїїї, сїнтѣ їн цѣенере гонїїї де алїїїї каре сїнтѣ їнкѣ маї локшїї де кітѣ еї. Аста есте моралѣлѣ їсторїеї марї каре о чїтїмѣ їн кѣрїїї ши а їсторїїлорѣ мїчї каре ле vedемѣ їн toate зїлѣле.

Траїзлѣ animalelor.

(Зрмаре.)

Овѣле de vîvilikъ sintѣ челе маї tapî din ale țatelor пѣзърлорѣ domestice.

Знѣ кокошѣ e destăлă pentрѣ 10—12 гъни; ле izbеште мѣлѣ, ле vesteште kindѣ s'anponiть вр'знѣ inemikѣ; imbleтăлă s'ă este maiestkosѣ, коода са чеа frъmoашъ нѣ о гъsimѣ ла пичі знѣ алтѣ animală; este komпъсѣ de 14 пене, ла fie-каре пичіорѣ are ките знѣ nintene.— Кокошлă este целосѣ ши desuotѣ in familia sa, kindѣ vede пе знѣ алтѣ кокошѣ къ се anponie de гъinеле sale, се арвикъ азъпрѣ-ї ши се inчene inтpe amîndoi кокошиі о лъптъ foapte sînceroашъ пинъ kindѣ opî къ челѣ поѣ venitѣ pleакъ саѣ къ знлăл din конбатанці moаре. Asemenea лъпте s'aș datѣ ла nîште спектаколе пѣвліче ла ките-ва din naçionіle antice ши moderne. Kinezii. Indieniі, Atenieniі, Ispaniolii, Englezii ши Françezii ши-аѣ fьkьtѣ петречері пѣвліче din ачесте лъпте але кокошлорѣ. Челе алте обичеїрї але кокошлăї sintѣ кьnosкѣте țatelorѣ. Sintѣ felъ-рimі de varietăđi de кокоши s. e. кокошлăл din Padua (foapte mare), din Търçia (are пене foapte frъmoашe, din Anglia (foapte inaltѣ), кокошѣ къ пенеле foapte micі.— C. petas (inкълдаци) аѣ fьлци пинъ ла deçeteде пичіоарелорѣ, C. din Bengală seamънъ пар' к'арѣ авеа çisme in пичіоаре, sintѣ micі даръ foate кьраçioniші; C. negri de Mozambikѣ (in Африка); C. din Persia, n'aș коаде; C. din Japonia sintѣ албі ши fьлци лорѣ seamънъ пар' к'арѣ fi пѣрѣ.— Кокошлăл kастpatѣ се kiamъ kлапонѣ ши се inграшъ lesne.

Даръ гъina? Çине ва сѣ аїбъ гъini карі сѣ овѣ мѣлѣ овѣ, сѣ ле алеагъ сѣ fie de шърімеа de мизлокѣ, negre, сѣ нѣ аїбъ пе канѣ moççpî tapî ши pidicate ши сѣ нѣ fie преа гpаше

Гъinеле овѣ in totѣ анѣлă, insъ debinѣ stepne дъне 3—5 ani: знеле пенѣ овѣ ла 2—3 zile, алтеле in toate zileле ши пѣçine de дозъ opî пе zi; челѣ d'intiѣ овѣ каре-лă овѣ гъina, e маї micѣ. Kindѣ нѣ аѣ кокошѣ, овѣле лорѣ sintѣ stepue (нѣ skotѣ нѣ); insъ се пѣстpeазъ маї eіне de kитѣ овѣле къ plodѣ (каре skotѣ нѣ). Тоamna kindѣ гъina ши sk мѣъ, fьлци, нѣ пъне овѣ, ачeasta çине шеаше sъntьmini. Çине ва сѣ пѣ-

streze овѣ de kлочitѣ мѣлѣ timпѣ ка сѣ нѣ се striче, сѣ ле знгъ къ чеаръ саѣ къ знтѣ-de-лешнѣ саѣ алте felъpî de гpъsimі.

Знеле din гъini дъне че аѣ ozatѣ 18—20 de овѣ, skotѣ знѣ глăл partikъларіѣ (kлoкъnipe, glaoussement), каре este знѣ semнѣ къ vorѣ сѣ kлочeашъ, атъчи тpeвѣ сѣ се factь череpeа лорѣ; insъ гъina маї timъръ de дозі anі, саѣ шпері-çioашъ ши pea de fire нѣ sintѣ вѣне de kлочitѣ. Гъina каре kлочеште, o osteneште мѣлѣ ачeашъ операцияне, къчи in totѣ timуалă ачeаша нѣ се miшкъ de локѣ пичі ка сѣ мѣninче саѣ сѣ беа. Дъне 21 de zile a sfirșitѣ ачeашъ операцияне ши пѣї есѣ viі; даръ нѣ пѣмаї овѣле лорѣ даръ ши овѣ streine ши kiarѣ de ла алтѣ neamѣ de пасepі (s. e. de paçъ. de пѣзнѣ), гъinеле ле kлочeскѣ къ o mare плъчере.— Даръ ши o simплă kълдъръ este destăлă a kлoçi овѣле. In Eçintѣ sintѣ fьkьte кьntoаре inкълzite inтp'a-dinsѣ зnde sste de овѣ pъmîнѣ 21 de zile ши пе зpmъ есѣ sste de нѣї viі.

Кьрканлă a fostѣ impoptatѣ in секоллăл алѣ 16-lea din India in Еçpона prin мизлоçіpeа мisionарилорѣ; ачeашъ пасъре e гpeа ши нѣ poate сѣзpa, се inграшъ lesne, este de dife-рite колорі, are nîntenі ла пичіоаре, ши kindѣ imбътрinеште-ї kpeште пе pentѣ niште пepі лънці ка знѣ felіѣ de барѣ. Femela вѣне de дозъ opî пе anѣ (in Feвpçarie ши Aгъçitѣ) ките 15 пинъ ла 25 de овѣ. Кьрка kлочеште 21 de zile ши este foapte целoашъ, kindѣ kлочеште ши kindѣ n'o çoneште çине-ва къ çila, moаре de foашe pъmîнdѣ nemînkatъ kлoçindѣ пе овѣле sale.

Потпничеле аѣ o odoape finъ, знѣ imbleтѣ foapte iste даръ нѣ poate сѣ сboape преа sșsѣ; се nътpeште къ гpънъçe, къ insekte, къ мелчи; тpeвѣште 16—20 de anі. Потпничeа пъне 16—17 овѣ гълăioаре карі аѣ o коажъ tare, кѣивлăл eі ши-лă fache in пѣmîнtѣ, сѣvîнdѣ æколо o гpоапъ potъндѣ зnde пъне paie ши eарѣ çskatъ; нѣї eі indatъ дъне emіpeа лорѣ din овѣ inчene сѣ im-вѣле ши fьгѣ foapte iste. Kindѣ vede нѣї in пe-pîkolă, s. e. fiндѣ çonигi de вр'знѣ vîнълорѣ, атъчи inтpeвîнçeазъ зpmъioapeа vîкленіе ка

sz-i skape; skoato adikъ знѣ glasъ partikъларѣ
 mi indatъ пшii ei se кълкъ жосѣ. не пѣmintѣ шii
 рѣmintѣ аколо. nemishkadѣ кiарѣ sz-i шii omoape
 чине-ва, шii fiindѣ кѣ колоареа лорѣ. seamънъ
 кѣ ачееа а пѣmintълѣи, de ачееа рѣmintѣ невъ-
 зъдѣ; in timpълѣ ачеста mаma se face пѣр' k'ar
 fi рѣnitъ, de ачeia кiпеле вiпѣторълѣи алевртъ
 ла dinsa шii пѣ маi kavъ дѣпе пшii ei. апоi ea
 възiндѣ кѣ кiпеле а пердѣшъ зртеле пѣилорѣ ei,
 indatъ sboapъ шii skapъ din gonipea лорѣ; акъмѣ
 ea рѣvine ла пшii sz-i, i kiamъ шii-i adънъ im-
 прецiсрѣлѣ ei. Sintѣ potirnikѣ кѣ пiчiоареле че-
 пѣшii (p. gresea) шii sintѣ шii алте potirnikѣ карi
 аѣ пiчiоареле шii чiокълѣ рошъ (p. rubra): челе
 din зртъ sintѣ маi фрмоасе ла vedere; челе
 d'intѣшъ insъ sintѣ маi бѣне de minkatѣ.— Пшii
 de potirnike трѣскѣ кѣ potirnikеле вѣтрiне im-
 прежнъ тоатъ iearна; vara вiпареа лорѣ пѣ e
 grea fiindѣ кѣ кiпеле de вiнатъ ле simte de
 departe.— Кѣ озъ de фѣрпiчi шii кѣ mezъ de
 пiне poate чине-ва sz kreaskъ in kavъ potir-
 nikѣ карi se domesticesкѣ foapte вiне.

Препелица seamънъ мѣлѣ кѣ potirnikea, in
 privinца колоареi, facherѣ кѣвѣлѣи, шчл., insъ
 sintѣ мѣлѣ маi мiчi de кiтѣ potirnikеле шii мiчi
 odatъ кѣ se гѣsehte о препелицѣ кѣ чiокълѣ
 рошъ шii кѣ пiчiоареле рошii ка potirnikеле; шii
 озъле лорѣ sintѣ маi мiчi шii d'o алъ factъ. Nѣ
 се знескѣ in чете; нѣмаi kindѣ кѣлѣторескѣ а-
 тѣнчi мерѣ in чете; insъ дѣне че аѣ ажѣнсѣ ла
 локълѣ vnde vorѣ sz se ашезе se despartѣ зна
 de алта.— Препелицеле in кѣлѣtopia лорѣ de
 toamna трекѣ marea Mediterанъ, даръ fiindѣ кѣ
 sboapъ кѣ греѣ, de ачееа se intimpънъ, kindѣ e
 вiнтѣ tape, кѣ kadѣ in mare. Asta e kavъа кѣ
 препелицеле пѣ se impълдескѣ аша de tape дѣне
 кѣмѣ арѣ тревъi, дѣпе рошiреа лорѣ чеа neste
 мѣсърѣ. Даръ тревъiнца de а кѣлѣtopi este знѣ
 аdevъpatѣ instinktѣ ла ачесте пѣсърi; прекъмѣ
 s'a проватѣ дѣне препелицеле челе аѣ цiнгѣ
 знii inkise in kavъ интр'o колiвiе шii кiарѣ интр'o
 kavъ калдѣ inkisъ кѣ облоане, аѣ арѣtatѣ о
 mare neastimpъраре kindѣ а ажѣнсѣ timpълѣ кѣ-
 лѣtopiei. Femела препелицей пѣ podeнтѣ kindѣ
 este in. rovie. (in колiвiе), даръ партеа вѣрѣ-
 теаскѣ еѣ foapte кѣрацiоасъ шii се батѣ знѣлѣ
 кѣ алѣлѣ intokmai ка кокошii rivali. Карнеа
 препелицелорѣ linepe шii гpase e foapte нѣрiтоаре,

face postъ de minkape, insъ sz пѣ мѣнiче, чi-
 не-ва мѣлѣ dintp'insa.

Тѣртѣрела este кѣ дрептѣ кѣвiнтѣ simbolълѣ
 blindeci, inocenциi шii аллѣ fidelitъциi копѣжъ-
 гале; кѣчi еле имѣлъ переке переке, знѣ mas-
 кълѣ шii о femелъ, апоi kindѣ moape знѣлѣ din
 ei, челѣ аллѣ каре рѣmintѣ пѣ се маi impere-
 кiазъ кѣ алѣлѣ чi имѣлъ singъratikъ.— Тѣртѣ-
 релеле sintѣ in мѣлте цѣри о пѣсѣре кѣлѣтоаре.
 Кѣвѣлѣ лорѣ шii-лѣ factъ пе арборi inalци. in
 пѣдарѣ intънекоасе депѣrtate de локъiнцеле оа-
 менилорѣ. Nѣмаi in цѣрпiле foapte spirъroase
 саѣ foapte кѣлѣдроасе пѣ се гѣsesкѣ тѣртѣреле.

Порѣмбица seamънъ кѣ тѣртѣрела, insъ аре
 пiчiоареле маi скърте, арпеле foapte лѣцѣи, знѣ
 sboрѣ inalѣ, знѣ чiокѣ дрептѣ, скъртѣ шii grossъ.
 Kindѣ мѣнiнкъ мѣлѣ, гiлежълѣ sz se *snfла*.—
 Еле sintѣ granivore, insъ, грѣвнцеле челе маi
 тарѣ ле плакѣ маi мѣлѣ, кѣчi ле ingitѣ гѣрѣ sz
 ле рѣмпъ; трѣскѣ 15—20 de ani; ле плакѣ sz se
 skalde шii се тѣвѣлескѣ in пѣлѣере, аѣ о vedere
 foapte вѣнъ, знѣ азълѣ finѣ, знѣ sboрѣ penede,
 маi кѣ seamъ kindѣ ле гonesкѣ пасерiле рѣпi-
 тоаре; glasълѣ лорѣ este знѣ felѣ de stirаре.

De шii проверѣлѣ зiче: „Blindѣ као по-
 рѣмбицѣ“ кѣ toate аsteа, порѣмбиi се батѣ знѣлѣ
 пе алѣлѣ кiте odatъ кiарѣ пiнъ ла moapte, шii
 пiнъ атѣнчi се батѣ пе канѣ кѣ арпеле. Ла
 fie-каре перекiтѣ рѣmintѣ nedeslinitѣ маскѣ-
 лѣлѣ de femелъ. Femела пѣне доъ озъ; а-
 mindoѣ пѣрiнциi iеаѣ парте ла клочiреа лорѣ,
 шii in timpълѣ ачеста femела рѣmintѣ ла пѣi
 18 ore шii вѣрѣvatълѣ 6 ore in fie-каре 24 de
 ore, шii ореле лорѣ sintѣ перѣlate in астѣ-
 felѣ in кiтѣ kindѣ знѣлѣ dintp'иншii intipъie шii
 ora а трекълѣ, челѣ аллѣ мерѣе sz-лѣ kavъе ка
 sz ревиъ ла локѣ.

Пшii de порѣмби, дѣне ешiреа лорѣ din
 озъ, рѣmintѣ 4 zиле гѣрѣ minkape; d'ачi inkolo-
 пiнъ ла perfecta крештере а лорѣ sintѣ szѣтѣ
 ingrъjиреа femелеi; даръ femела пѣ се депѣр-
 теазъ de dinшii, нѣмаi атѣнчi kindѣ este silitъ а
 имѣла ка sz-шii kavъе нѣтримiнтълѣ, шii атѣнчi
 кiарѣ се грѣвентѣ а ревени ла локѣ, даръ пшii
 ачешtia fiindѣ кѣ пѣ потѣ sz мѣнiче кѣ чiокълѣ
 лорѣ fiindѣ moале, de ачееа амiндоi пѣрiнциi
 лорѣ machiнъ pentрѣ dinшii, adikъ iеаѣ нѣтримен-
 теле in гѣра лорѣ, ле мѣнiнкъ шii пе зртъ ле

dă în gârlele psiloră doră, apoi fiindă къ mai totă-d'asna între amîndoi psii kari esă odată din amîndoă oxtăe, zăglă este maskăglă și alăglă femelă, de aceea tatălă-și alece pe lată și mămă pe fiă kăpora de năne în gără nătrimentele măcinate. Dară dăne o lăntă (28) de zile kîndă psii s'ăă făktă mări, tatălă doră-î gonăște din kăibă ca să-și kăste singrăi nătrîmîntă.

Porămbiă domesticiă poă să dea zăă veniță destăglă de băglă, kăci o pereke skoate pe fie-kare lăntă doă psii (o pereke). Porămbiă acesătia aă zăă instinktă kăriosă, adikă kîț de departe voră fi de kăibăglă doră, se gărăeskă a se întoarce acolo, mai kă seamă kîndă aă acolo oxtă, și kiară să fie săte de lege (pomi) depărtăđi, gărăeskă dărmăglă doră dăntă a kăstă. Pe temeiăglă acesă este organisată în zănele lokări zăă felăđ de pomte de skrîsori, nărtate de porămbiă. Kăci kîndă s. e. are ține-va la Viena o porămbiăglă kare are kăibăglă săă la Peșta, și o sloboadă lăgîntă de pițiorăglă ei o skrîsoare, porămbiăglă kă ideala cea mai mare va săbra dăntă la Peșta a kăstă.

Sîntă o măglime de spece de porămbiă sălvatică și kiară între cei domesticiđi sîntă earșuă felărimă de varietăđi. S. e. porămbiă kari-și pesfiră koada doră ca păzăglă (Pigeon-Raon); porămbiă kariă aă pe rîță zăă felăđ de kravată (Pigeon-cravatte); porămbiă țărnători kari se înărteskă împărețăglă doră kîndă săoară (Pigeon-tournant); porămbiă kari se dăă neste kăă kîndă săoară (pigeon-culbutant) și măte altele. Karnea de porămbiă este băglă de mînkăđ și totă d'o dată zăoară de mistăită.

Strășăglă (*Sirulhia camelus*, autruche) lokăște în deseptele de Afrika și Asia (Arabia), este înală kă zăă omă mezîndă pe kăglă. Nă poate să săoare kăci lăngă korpăglă săă grosă are arini miči, dară făce foarte iste, la sfîrșităglă fie-kăriia din arinere sale are doză ače; strășăglă nă vea niči odată; kîte odată se adăntă în țete mări; sîntă kăpăbiă a priimi oapășikare învăđățără mai kă seamă kîndă-î prînde ține-va fiîndă tineri; strășăglă mănkă totă ce gărăște, kiară netre, băkăđi de feră și de aramă le înrite. Femela năne 20—30 de oză

odată, fiemă-kare oă de măprimea kăpăbiă zăă kôpăglă, avîndă o koajă tare. Kîndă strășăglă se vede în perikolă d'a fi prinsă, atănci băglă kăpăglă săă nisîndă înkîșîndă-și kă dăka eglă nă vede pe inemikă, niči inemikăglă nă-lă vede pe dînsăglă! Peștele strășăglă maskăglă sîntă foarte kăștate.— Karnea sa nă e băglă, dară oxtăle sale sîntă foarte băne de mînkare: zăă famăliă miči-î e destăglă zăă oă p-ntre zăă prioză.

Kășăpăglă este mai miă de kîț strășăglă, lokăște în Asia orientă în țărrile kăde (s. e. Java, Sămatra), are kă zăă felăđ de kăskă pe frănte; kășăpăglă are arine inkă mai miči de kîț ale strășăglă, și sîntă armate de ače (pîquants) kărvate în formă zăă arkă; se apără kă pițioarele întokăi kă zăă kăglă, și merăe măglă mai iste de kîț kăglăglă celă mai băglă.

Droniă kare se află la noi pe kîșări țete ama de măglă, esîț pară în Ekropa țentră și okcidentă (Ĉermania și Franța). Droniăle nă se săie pe rămări niči odată, străgareă doră seamă kă a kôpăglă. Iearna frăeskă în țete nătrîndă-se kă semînce, kă in-sekte, kă șoareci, kă broaște, și kă nășări miči; kîndă sîntă adăntă, năă pe kîte zăă dăntă santinelă kă să vesteaskă societatea kîndă se va apronia vrăză inemikă; prișăvăra societăđile se desfăă și fie-kare imăglă kă să-și kăste nătripea sa; bărvățăglă pesfiră koada sa kă kărkăpăglă; femela făce gărăi în nămîntă între băkătele de pe kîșă, și năne acolo doză oxtă kari sîntă albe kă nete roșă; ea kăoște 30 de zile

Sășăpăglă are și eglă (ca dronia) nă mai țrei dește la pițioră: partea bărvățeskă are o koletă îndoită la rîță, femela năne în lăna lă Iănie 4—5 oză frămoase, verzi și lă-țitoare. Psii tineri avă în lăna lăă Aăgăstă în-țenă să săoare, imăglă dăne mămă doră kă psii de gîntă și kîndă aăđ zăă sromoiă, se năă pe nămîntă și nă se mișă kiară de 'i-ăă omori ține-va. Ačeastă nășăre e foarte vikăană; kîndă bărvăeskă vrăză perikăglă, săoară și făă kă la 300 pași, pe zăă se lășă žoă și făglă foarte iste; karnea doră e neagră dară băglă la mînkare. (Ba zăma.)